*Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2026. Випуск 66, с. 38–44*
*Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies. Issue 66, p. 38–44*

**УДК 321.7:342.5**
**DOI https://doi.org/10.30970/PPS.2026.66.5**

# КОНСОЛІДАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІТИЧНОГО КОНСЕНСУСУ І ШЛЯХИ ДО СТАЛОЇ ДЕМОКРАТІЇ

**Василь Кобильник**
*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,*
*кафедра політології*
*вул. Володимирська, 60, 01033, м. Київ, Україна*
*https://orcid.org/0000-0001-6927-4219*

У статті розкрито значення політичного консенсусу як імпульсу або підґрунтя консолідації демократії, яке може бути результатом конструктивної співпраці між політичними акторами у перехідних політичних системах. Доведено, що в умовах сучасної України політична консолідація має бути наслідком консенсусної демократичної політики та конструктивної поведінки політичних акторів. Показано, що стала інституціоналізація консенсусно-змагального процесу узгодження інтересів через прозорі демократичні процедури є кінцевою метою політичної консолідації. Встановлено, що сприяння сталому консенсусу за нестабільних умов «крихкості» демократії, передбачає запровадження пропорційного представництва та конституційних гарантій, які забезпечують усім основним соціальним сегментам представництво в управлінні країною. Прослідковано, що явища політичної дестабілізації та реавтократизації узгоджуються із сучасними концепціями та практиками популістської політичної мобілізації за цифрової доби. З'ясовано, що демократичне політико-акторне середовище має побудувати спільний політичний наратив, який слугуватиме основою для громадянського примирення та антикризової соціальної згуртованості (що особливо актуально для сучасної України в умовах війни). З'ясовано, що в умовах «демократичних відкатів» конструктивні демократичні обговорення замінюються поляризованими конфліктами, які обмежують консолідаційний процес. Обґрунтовано, що посттрансформаційні держави сучасного ЄС поступово формують консолідований політичних простір, в якому конкурентні групи можуть легально змагатися за владу та ресурси. З'ясовано, що консенсусна належність громадян одночасно до кількох громадських організацій формує практику цифрової політичної участі, за якої політична поведінкова ангажованість набуває рис «перехресної», а не кумулятивною. Зроблено висновок, що результатом консенсусного шляху консолідації демократії є погодження громадянським суспільством та політичними акторами колективно дотримуватися інституційних результатів первинних етапів демократизації. Доведено, що досвід політичного консенсусу є вихідною передумовою для консолідації демократії, оскільки політичні актори та громадськість стають більш підготовленими до конструктивного сценарію політичних реформ національного рівня.

***Ключові слова:*** консолідація демократії, політичний консенсус, стала демократія, соціальна згуртованість, інституційна спроможність.

**Постановка проблеми.** Формування демократичного політичного консенсусу цікавить сучасну наукову спільноту з точки зору необхідності виявлення механізмів конструктивної співпраці та поглиблення демократичних реформ. Консолідація демократії є універсальною теоретичною рамкою для виявлення критеріїв та підсумків процесів демократизації. Поштовхом або підґрунтям консолідації демократії може бути політичний консенсус як результат конструктивної співпраці між політичними акторами у політичній системі. Бажаність та наявність політичної консолідації цікавить науковців з точки зору вимог аналізу національних умов та пріоритетів формування сталої демократії. В реаліях

© Кобильник В., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

глобальних криз та загроз політична консолідація є бажаним станом політико-інституційних взаємодій на національному рівні. Її метою є забезпечення стійкості в умовах деструктивних викликів. Консолідація на основі політичного консенсусу є стратегічною метою, яка вимагає аналізу формування порядку денного. Політичний консенсус обмежує кількість варіантів розвитку консолідаційної діяльності. В умовах сучасної України політична консолідація може бути наслідком консенсусної демократичної політики та конструктивної поведінки політичних акторів.

**Аналіз публікацій.** Консенсусні шляхи інституційної консолідації стали предметом наукової розробки низки українських науковців. А. Коваленко досліджує взаємозв'язок між інституціоналізацією політичних партій та демократичною консолідацією [1]. В. Котковський встановлює специфіку консолідації центральних і місцевих органів влади як чинник успішної реалізації державної політики [2]. В. Лесняк аналізує політичну ментальність перехідного суспільства у контексті перспектив його демократичної консолідації [3]. Доречним є звернення до теоретичного та практичного вимірів консенсусної консолідації демократій на тлі сучасних концептуальних моделей та досягнень в політичних трансформаціях.

**Метою статті** є розкриття консолідаційного потенціалу політичного консенсусу як чиннику переходу до сталої демократії. Завданням статті є визначення чинників підвищення рівня консолідаційного потенціалу політичного консенсусу.

**Виклад основного матеріалу.** Параметри концептуальної та емпіричної напруженості між необхідністю консенсусу еліт та потребою уникнення соціальної кризи визначає структурну вразливість («крихкість», див.: [6]) будь-якого суспільства, яке переживає демократичний перехід. Емпіричні кейси досягнення політико-консенсусного балансу успішно аналізуються теоріями матриці переходу. Вони артикулюють, що успішна демократична трансформація вимагає «основоположного пакту» між конкуруючими політичними елітами щодо нових демократичних «правил гри». Албанський дослідник Салі Шеху закликає зосередитися на визначенні поняття консенсусу, як його визначають різні вчені та різні філософські погляди. Також він наголошує на ролі, яку відіграє консенсус у встановленні та функціонуванні верховенства права, у діяльності міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО та ЄС. Також вчений обговорив роль консенсусу в процесі управління та організації цих організацій та функціонуванні структур національної безпеки в процесі прийняття важливих рішень, у досягненні стандартів євроатлантичної інтеграції, а на завершення цієї роботи ми надамо деякі висновки, які можуть бути корисними, навіть теоретично, у створенні, консолідації та зміцненні структури національної безпеки. Дослідник рекомендує політичному класу використовувати консенсус у всіх сферах своєї діяльності [9].

Сучасні перехідні суспільства еволюціонують від закритої, керованої елітами «консенсусної угоди», до відкритої (інклюзивної) системи ухвалення рішень. Політичні позиції за таких умов не пригнічуються або ігноруються, а конструктивно спрямовуються для обговорення через легітимні демократичні канали. Інституціоналізація змагальної дискусії через прозорі демократичні процедури є однією з бажаних цілей політичної консолідації. Водночас дослідник Центральноєвропейського університету М. Спіннер у своїй роботі виокремлює загальну тенденцію до консенсусної демократії, яка пояснюється з огляду на динаміку демократичного переходу. Консенсусні домовленості <постперехідного періоду> стали результатом майже за замовчуванням і, таким чином, стали точкою зближення між різними країнами регіону. Інституційні розробники навмисно вирішили впровадити елементи розподілу влади замість вибору мажоритарних рішень у відповідь на високий ступінь невизначеності та політичної нестабільності, що незабаром стало помітним у швидкому поширенні численних партій та досить нестабільних партійних систем. Консенсусні

інститути на Сході <Європи> були результатом короткострокових непередбачених обставин, оскільки перехід відбувався в «невизначеній політичній ситуації» [10, p. 58]. Це порушує питання «примусового» або «вимушеного» політичного консенсусу на теоретичному та практичному рівнях.

Досвід низки країн-нових членів ЄС, які у минулому характеризувалися гострими етнічними, мовними чи релігійними розбіжностями, засвідчив, що існування декларативної (формальної) демократії може призвести до маргіналізації меншин. Відповідно навіть плюралістична політична конкуренція перетворюється на деструктивну конфліктну боротьбу. Сприяння сталому консенсусу за нестабільних умов, передбачає запровадження пропорційного представництва та конституційних гарантій, які забезпечують усім основним соціальним сегментам представництво в управлінні країною. М. Спіннер слушно наголошує, що у конкурентно-конфліктному контексті <консенсусні> інститути навряд чи були результатом ендогенних структурних чи культурних умов, а радше залежали від випадкових «владних констеляцій», індивідуальної діяльності та екзогенних факторів (наприклад, західноєвропейські моделі) [10, p. 26].

Зростання впливу популістських рухів у перехідних демократіях країн ЄС з 2010-х років демонструє наявність невирішених соціально-економічних конфліктів як загрози руйнування інституційного консенсусу. Явища дестабілізації посилюються сучасними концепціями та практиками популістської політичної мобілізації за цифрової доби. Набуває актуальності макрополітичне завдання подолання розбіжності між політичним істеблішментом та матеріально незадоволеним населенням із збереженням політичного різноманіття. М. Спіннер стверджує, що консенсусна демократія полягає не в обмеженні плюралізму, а в узгодженні розбіжностей та пошуку спільної основи (на відміну від простого дозволу більшості перемогти). Це означає, що окремі інтереси не повинні придушуватися або усуватися. Однак аргументи, що просувають окремі інтереси, повинні принаймні відображати піклування про спільне благо, а не висловлюватися в суто егоїстичних термінах [10, p. 34].

Досягнення консолідації демократії за умов цифрового поширення ідей та вимог популізму вимагає розбудови стратегічного балансу між елітарними групами. Політико-акторне середовище має побудувати спільний політичний наратив, який слугуватиме основою для громадянського примирення та антикризової соціальної згуртованості (що особливо актуально для сучасної України). М. Спіннер вірно відзначає, що Угорщина та Східна Німеччина є ідеальними випадками для емпіричної перевірки двох підходів до розвитку консенсусної політичної культури. Вони найбільше нагадують ідеальні типи багатостороннього та одностороннього переходу. Водночас означені типи поділяють думку про певний ступінь консенсусної демократії з точки зору своїх інституційних домовленостей. При цьому Західну Німеччину можна розглядати як контрольний випадок для альтернативного пояснення, заснованого на національній культурній спадщині. Зосередження уваги на новіших даних, а не на даних, отриманих невдовзі після переходу, дозволяє простежити гіпотетичне збереження елітної політичної культури, зумовленої перехідним етапом, навіть після більш ніж десятиліття [10, p. 84].

Політичний популізм цифрової доби знаходить розвиток в тих перехідних соціально-політичних спільнотах, в яких матеріальні очікування від встановлення демократії не справдилися. Це дозволяє деструктивним силам (в умовах України – передусім інспірованим зовні) представляти політичне життя як «моральну боротьбу» між так званим «глибинним народом» та корумпованою елітою. Таке бінарне протиставлення підриває центристський консенсус, необхідний для стабільного демократичного управління. Інституалізовані

демократичні дебати з узгодження інтересів замінюються поляризованими конфліктами, які обмежують консолідаційний процес. Особливо наочно це представлено в сучасних концепціях груп інтересів. Шведський дослідник Х. Енрот простежує еволюцію впливової галузі теорії груп інтересів з 1920-х до 1950-х років. Він фіксує увагу на соціальній онтології групової політичної діяльності, запровадженої плюралістами. Її можна було сприймати як даність, приймати як фактичний опис політичного процесу. По-друге, <плюралістичну> політичну спільноту було переосмислено та зведено до статусу передумови <консолідації демократії>. Вона фіксується під назвою «консенсус», яка застосовувалася як обмеження групового конфлікту та основа сучасного політичного життя, не будучи самостійною темою дискусії. Це забезпечило політичні науки візією того, що стане впливовим та тривалим біхевіористським рішенням проблеми соціального порядку [5].

Сталість руху політичних систем до консолідованої демократії додатково висвітлюється на основі реалій впливу сучасних соціальних мереж, які трансформують громадсько-політичну участь. Зокрема, консенсусна належність громадян одночасно до кількох громадських організацій (професійні асоціації, спортивні клуби та екологічні групи), формує практику цифрової політичної участі, за якою політична лояльність до певної спільноти стає «перехресною», а не кумулятивною. Означене має наслідки для макрорівня політичного представництва. Як справедливо вважає Д. Бохслер, інклюзивні уряди є основою консоціативних демократій. Але чи є коаліційні уряди в консоціативних демократіях також підзвітними своїм виборцям? Критики з таких різних країн, як Південна Африка, Боснія і Герцеговина та Швейцарія, кажуть, що ні. Вони вказують на (майже) вічну присутність тих самих партій в уряді, що робить їх несприйнятливими до змін на виборах [4].

Ліберальний всезагальний консенсус політичних еліт на макрорівні стає проблематичним через неповну узгодженість етапів демократизації. У цьому контексті П. Міддлбрук зосереджений на чотирьох ключових стовпах політики ліберального порядку: фінансова лібералізація, лібералізація торгівлі, іноземні інвестиції та управління обмінним курсом. Ці аспекти є фундаментальними для зростання, але в багатьох випадках занадто суворо «випробовують» крихкі інституції та суспільства, посилюючи нестабільність та створюючи нерівномірні моделі зростання. Політичні заходи щодо пом'якшення ризиків та максимізації вигод від прийняття цієї політики ліберального порядку в умовах нестабільності були сильнішими в теорії (оскільки епоха пост-вашингтонського консенсусу добігає кінця), ніж на практиці. Крихкі держави все ще підлягають шаблонним рецептам та конкурентному політичному тиску [8, p. 5].

На сучасному етапі основною метою консолідаційного етапу демократизації для низки країн Центральної та Східної Європи, а також балканських держав є створення стійких механізмів, які запобігають масштабним конфліктним протистоянням. Посттрансформаційні держави (члени ЄС та країни-кандидати) досить успішно будують незалежні судові системи, репрезентативні виборчі системи та представницькі парламенти. Вони поступово формують політичних простір, в якому конкурентні групи можуть змагатися за владу та ресурси. Водночас навіть в сталих демократіях класичні технології формування консенсусу проходять випробовування кризовими явищами. Згідно з П. Міддлбруком, пост-вашингтонський консенсус намагався вирішити деякі проблеми визначення, пов'язані з лібералізацією. Він розширює попередні неоліберальні рецепти, але з більшим акцентом на «нео», тобто економіку вільного ринку з сильнішим політичним середовищем та національною справедливістю, а не національним багатством як кінцевою метою економічної діяльності. Тому він містить нові елементи політики, такі як «кризова стійкість», реформи другого покоління та сильніші соціальні стратегії для пом'якшення політичної

та соціальної нерівності. Консенсус краще відображає складні зв'язки між економічними, соціальними та культурними аспектами крихкості в різних країнах [8, p. 8].

Отже, результатом консенсусного шляху консолідації демократії є погодження громадянським суспільством та політичними акторами колективно дотримуватися інституційних результатів первинних етапів демократизації попри наявність етнокультурних розподілів (*кліважів* [11]). Результатом консолідаційних зусиль є формування міжпартійного та міжгрупового консенсусу, який зміцнює демократичний порядок заради протидії загрозам авторитарних змін. Проте, як вказує П. Міддлбрук, «крихкі держави» не можуть витримати випробування лібералізацією, якщо вона відбувається занадто жорстко та занадто швидко. Їхні інституції та соціальний договір просто занадто крихкі, а загроза, що виходить від дисбалансу та нерівності, є реальною та руйнівною, часто коштуючи життів. З іншого боку, ретельно вивірені реформи лібералізації, послідовно організовані відповідно до розвитку більших інституційних та ринкових регуляторних можливостей, можуть сприяти більшій стійкості, за умови, що держава має товари для торгівлі та механізми фіскальної стабілізації в періоди нестабільності [8, p. 47].

Отже, нестабільна консенсусна динаміка перехідних політичних систем формує лише опціональні консолідаційні можливості для демократії. Вони засновані на імовірності узгодження прагматичних інтересів щодо макрополітичної згоди в рамках національного консенсусу. Тому класичні теоретичні моделі проходять апробацію та надають емпіричний досвід для подальших етапів консолідаційної стійкості демократії в кожній окремій країні.

**Висновки.** Політичний консенсус втрачає пріоритетність у сучасних теоріях демократичного розвитку. Він стає однією з імовірнісних умов конструктивних нормативних демократичних політичних взаємодій. Завдання стимулювання політичного консенсусу також втрачає підґрунтя через атомізацію політичного спектру. Слабкість («крихкість») політичного консенсусу пояснюється змагальною антагоністичною моделлю посттранзитивного політичного представництва, яка вимагає прагматичного підходу до досягнення політичних цілей з боку учасників політичного процесу. На теоретичному рівні взаємозв'язок консолідації демократії та широкого суспільно-політичного консенсусу має дуалістичний характер. Аналіз кейсів нормативізації політичного консенсусу на національному рівні стосовно зовнішньополітичного розвитку демонструє, що досягнення певних політичних завдань на основі згоди втрачає свою дієвість.

Водночас досвід політичного консенсусу є вихідною передумовою для консолідації демократії, оскільки політичні актори та громадськість є підготовленими до конструктивного сценарію політичних локальних реформ. У сучасній Україні формування політичного консенсусу є основою соціальної згуртованості в умовах війни. Водночас консолідація вимагає особливого рівня функціональності інституційної основи демократії. Можливість їх досягнення вимагає моніторингу протягом тривалого періоду, що може бути основою подальших наукових досліджень.

**Список використаної літератури**

1. Коваленко А. А. Взаємозв'язок між інституціоналізацією політичних партій та демократичною консолідацією. Правова держава. 2016. Вип. 27. С. 395–400. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2016_27_51
2. Котковський В. Р. Консолідація центральних і місцевих органів влади як чинник успішної реалізації державної політики. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 1. С. 280–288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2017_1_41

3. Лесняк В. Ю. Політична ментальність перехідного суспільства у контексті перспектив його демократичної консолідації. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Політологія. 2017. № 2. С. 335–338. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2017_2_48
4. Bochsler D. Peace without Accountability? Government Change in Consociational Democracies. URL: https://events.ceu.edu/2025-03-17/peace-without-accountability-government-change-consociational-democracies
5. Enroth H. Conflict and Consensus. Political Science and the Problem of Social Order. Cambridge University Press. 2022. 88–106. DOI: https://doi.org/10.1017/9781009092227.006
6. European University Institute. Fragility: Drivers and Consequences. Development in a Context of Fragility: Focus on Africa, European Report on Development. European University Institute. S. Domenico di Fiesole. Italy. 2009. URL: https://gsdrc.org/document-library/fragility-drivers-and-consequences/
7. Gausse F.G. III Why Middle East Studies Missed the Arab Spring. Foreign Affairs Magazine. July/August 2011. Volume 90. No. 4. Council on Foreign Relations. New York. URL: https://ideas.repec.org/a/etc/journl/y2017i15p80-90.html
8. Middlebrook P. Building a «fragile consensus»: Liberalisation and state fragility A thematic paper supporting the OECD DAC INCAF project 'Global Factors Influencing the Risk of Conflict and Fragility. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2012/12/building-a-fragile-consensus-liberalisation-and-state-fragility_g17a2276/5k49dfg07sxx-en.pdf
9. Shehu S. Political Consensus: A crucial and key element of political organization. Academicus International Scientific Journal. DOI: 15.8090.10.7336/academicus.2017.15.05. URL: https://www.researchgate.net/publication/312012575_Political_Consensus_A_crucial_and_key_element_of_political_organization
10. Spinner M. Compulsory Consensus? The Sources of Elite Political Culture and the Consolidation of Central and East European Democracies. Thesis submitted in partial fulfilment for the degree of PhD Central European University. Department of Political Science Budapest. January 2007. URL: https://politicalscience.ceu.edu/sites/politicalscience.ceu.hu/files/basic_page/field_attachment/maxspinner.pdf
11. Vuković D. Democratic consolidation and social consensus – cleavage between unitarists and separatists in Bosnia and Herzegovina. SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe. 2001. 4(1). 95–111. URL: http://www.jstor.org/stable/43292144

## CONSOLIDATION POTENTIAL OF POLITICAL CONSENSUS AND PATHS TO SUSTAINABLE DEMOCRACY

**Vasyl Kobylnyk**
*Taras Shevchenko National University of Kyiv,*
*Department of Political Science*
*Volodymyrska str., 60, 01033, Kyiv, Ukraine*
*https://orcid.org/0000-0001-6927-4219*

The article reveals the significance of political consensus as an impulse or basis for the consolidation of democracy, which can be the result of constructive cooperation between political actors in transitional political systems. It is proven that in the conditions of modern Ukraine, political consolidation should be a consequence of consensual democratic politics and constructive behavior of political actors. It is shown that the sustainable institutionalization of the consensual-competitive process of harmonizing interests through transparent democratic procedures is the ultimate goal of political consolidation. It is

established that promoting sustainable consensus under unstable conditions of «fragility» of democracy involves the introduction of proportional representation and constitutional guarantees that provide all major social segments with representation in the governance of the country. It is observed that the phenomena of political destabilization and re-autocracy are consistent with modern concepts and practices of populist political mobilization in the digital age. It is found that a democratic political-actor environment should build a common political narrative that will serve as the basis for civil reconciliation and anti-crisis social cohesion (which is especially relevant for modern Ukraine in conditions of war). It is found that in conditions of «democratic setbacks» constructive democratic discussions are replaced by polarized conflicts that limit the consolidation process. It is substantiated that the post-transformation states of the modern EU are gradually forming a consolidated political space in which competing groups can legally compete for power and resources. It is found that the consensual affiliation of citizens to several public organizations simultaneously shapes the practice of digital political participation, in which political loyalty acquires the features of «cross-cutting», rather than cumulative. It is concluded that the result of the consensual path of democracy consolidation is the agreement of civil society and political actors to collectively adhere to the institutional results of the initial stages of democratization. It is proven that the experience of political consensus is an initial prerequisite for the consolidation of democracy, as political actors and the public become more prepared for a constructive scenario of political reforms at the national level.

***Key words:*** consolidation of democracy, political consensus, sustainable democracy, social cohesion, institutional capacity.

Дата першого надходження статті до видання: 13.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026